

Ummæli

Kann ein nasistur skriva góðan skaldskap?

Ólafur Elías

Knut Hamsun: Men lívið livir. Týðari: Edvard Olsen. 507 síður, 198 krónur, Sprotin, 2015

Tá man fer í holt við at lesa Hamsun, er torført at kveistra ta sannroynd til viks, at hetta er maðurin, sum umframt at hava skrivað kultklassikaran *Sult* (1890), eisini við tíðini gjørdist ein yvir alt mark afturhaldssinnaður rithøvundur, sum hataði alt modernað og varð dømdur sum nasistur eftir krígslök. Maðurin, sum mælti landsmonnum sínum til at samstarva við týska hersetingarvaldið og sum, tá kríggjð endaði, skrivaði minningarorð um Hitler. Maðurin, sum til sín doyggjandi dag ikki veik frá sínum djúpt reaktioneru, nasistisku sjónarmiðum. Sami maður, sum var harðliga imóti kvinnufrígeringini, sum helt, at tjóðin kom í fyrstu røð, demokratið í aðru røð. Men bókmentaliga sæð ger hetta hann ikki til ein verri rithøvund ella til ein beinleiðis nasistiskan høvund fyri tað. Neyðugt er at skilmarka millum rithøvundin Hamsun og Hamsun sum politiskt menniskja. Ella verður tað sum at seta fanan at lesa Bibliuna.

Men lívið livir er seinasta bind í sonevndu August-triologiini, ið fevnir um bøkurnar *Landastrokini* (1927), *August* (1930) og *Men lívið livir* (1933). Hetta eru langar sosialsatiriskar skaldsøgur við Augusti sum høvuðspersóni í øllum trimum bókunum. Verkini skilja seg hurtur frá teimum meiri prosalyrisku og individualistisku skaldsøgum frá 1890-unum sum *Sult*, *Pan* og *Mysterier*, sum verður roknað millum mest víðgongdu og slóðbrótandi modernistisku verk í heimsbókmentunum. August-triologiina skrivaði Hamsun á gamalsaldri. Hann var tá langt síðan vordin tjóðarskald Noregs og vann longu í 1920 Nobel-virðislønina í bókmentum fyri *Markens grøde* (1917), sum er ein lovsongur til búnaðarmannin. Heðin Brú týddi til føroyskt.

Framburðsfíggindalig skaldsøgur

August-triologiin fevnir um tíðina frá 1860unum til beint fyri fyrsta heimsbardaga og lýsir stríðið á Norðlandinum um tað mundið, tá ið ídnaðarsamfelagið tók seg fram. Frásøgnin er bundin saman av kátlynta landastrokunum, stórskrónaranum og sjarmørinum Augusti. Tað er August, sum er katalysator og miðdepil fyri øllum tí, sum hendir. Sum ein annar Peer Gynt er tað hann, sum virkisfúsar og fullur av hugskotum sjó-

KNUT HAMSUN MEN LÍVIÐ LIVIR

SPROTIN

setir stórar verkætlanir: verksmiðju, bankavirksemi, og í seinasta bindi kastar hann seg út í stórseyðahald.

August spreingir allar karmar, sum flest øll onnur royna at innrætta seg eftir, men ofta eru visiónirnar ov tungar at lyfta. Tá ið okkurt ikki gongur eftir vild, sleppur hann sær víðari uttan at hyggja aftur um bak. Við sær tekur hann ofta mong við í fallinum. August er nevnliga barn av síni tíð, hann ímyndar rótloysið, sum nýggja tíðin fyrst í 20. öld bar við sær, har nøgdsemi við tað, ið jørðin gav ár undan ári ikki var nóð mikið. August vil nakað annað og meir, slær seg ongantíð til tols við nakað og er fastlæstur í ævigari jagstran eftir onkrum størri og betri.

August er ímyndin av tí, sum Hamsun sjálvur

hevði stóra andstygd fyri. Í samfelagskjaki gav Hamsun týðiliga útrykk fyri sínum afturhaldssinni og fanst hvassliga at øllum tí modernaða. Hann kundi ikki torga intellektualismu, urbanisering, industrialisering, kapitalismu, demokrati og pasifismu. August-skaldsøgurøðin ber eisini brá av hesum hugburði og er í sínum grundvølli ein materialismukritisk, framburðsfíggindalig skaldsøgurøð. Hon vil tað einfalda og stöðufasta og vanvirðir alt tað modernaða, sum er flakkandi og reikandi, men lýsir hetta tó við stórum ambivalensi. August er inkarnatiónin av tí modernaða, hann er rótleysi einstaklingurin, ið umboðar allar tær ringu lastirnar, sum framburðurin bar við sær.

So við og við broytist hetta tó, og August blívur bara for sjarmerandi. Bæði høvundurin og lesarin mugu yvirgeva seg. Hamsun gerst ov nógv rithøvundur til at vera verandi í formyndaraleiklutinum. At enda verður August lýstur sum ein fantastiskur figurur, ein brúandi kelda og berari av stórum kunnleika. Eins bráðsnarur og framburðssinnaður, sum hann er, eins hjálpsamur og ósjálvsøkin er hann eisini. Nærum alt ritverk høvundans tematiserar júst hetta at hoyra til ella ikki at hoyra til. Persónarnir hjá Hamsun eru altíð uttan søgu, uttan samanhag og umhvøvi. Knappliga eru teir bara har. Í hesum seinasta bindi er August bara knappliga har, hesa ferð í bygðini Segilfossi, nýliga afturkominn av fjakkaraferð. Hann er nú eldri maður, men hetta er eingin forðing og skjótt er hann aftur primus motor hjá konslinum. Søgán endurtekur seg enn einaferð, men hesa ferð fær alt eisini ein bráðan og dramatiskan enda.

Ikki av bestu verkum Hamsuns

Persónliga eri eg nógv størri fjeppari av formeksperimentandi ungdomsverkunum frá 1890unum og minni glað fyri tær meira siðbundnu kollektivskaldsøgurnar, hann skrivaði á gamalsaldrinum. Tó eru tær áhugaverdar at lesa. Tær siga nakað um tíðina, tær eru skrivaðar í, og tær siga nakað um hugsunarháttin, ið gjørdi seg galdandi tá. Eisini sannføra tær ein um, at tað ber til at vera stórir listamaður, sjálvt um man var politiskur idiotur. Mest gleðiligt er tó, at verkini nú kunnu lesast á føroyskum í heilum líki í hepnari týðing eftir Edvard Olsen. Tvey tey fyrru bindini týddi Hans Thomsen.